Sähköposti STM:ltä valiokunnalle 3.12.2024:

STM:n näkemyksen mukaan soveltamisalan tarkentamista koskevan hallituksen esityksen hyväksyminen siten, että esityksen 2 §:n 3 momentti poistettaisiin lakiesityksestä kokonaan siihen STM:n vastineissa tehtyine lisäyksineen, olisi parempi (vakka ei ensisijainen) vaihtoehto kuin vahvistetun vammaispalvelulain (675/2023) voimaantulon lykkääminen uudestaan 1.1.2025 myöhempään ajankohtaan, koska

1. Uusi laki turvaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja osallisuuden.
2. Uusi laki vastaa YK:n vammaisten oikeuksien komitean suositukseen henkilökohtaisen avun järjestämisestä yhdenvertaisesti.
3. Uuden vammaispalvelulain voimaantulon lykkääminen uudelleen vaikuttaa osaltaan lainvalmistelun ja lainsäädäntötyön uskottavuuteen.
    - Kuluneen vuoden aikana ministeriöön on tullut yhteydenottoja lain voimaantulosta ja toimeenpanoon valmistautumisesta.
    - STM:n käsityksen mukaan voimaantulon lykkäys tulkittaisiin todennäköisesti säästötoimenpiteeksi.
4. Erityishuollon organisaatio on purettu sote-uudistuksen myötä. Esimerkiksi erityishuolto-ohjelmien tekeminen ei istu uuteen organisaatioon ja niiden tekeminen on tarkoitus lopettaa, kun palvelut myönnetään uuden 1.1.2025 voimaan tulevan vammaispalvelulain nojalla.
5. Uuden lain voimaantuloa odotetaan mm. siksi, että ns. väliinputoajien (esim. autismi- ja neurokirjon henkilöt) mahdollisuudet päästä vammaispalvelujen piiriin paranevat.
6. Hyvinvointialueiden valmistautuminen uuden lain voimaantuloon on pitkällä:
    - Hyvinvointialueet ovat vuodesta 2022 lähtien valmistautuneet uuden lain voimaantuloon, mikä edellyttää palveluiden uudelleenorganisointia, hankintojen tekemistä, henkilökunnan rekrytointia ym.
    - Lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin poistaminen esityksestä aiheuttaisi osin ennakoimattomia vaikutuksia hyvinvointialueilla (kustannusriski), mutta ongelmia aiheutuisi vielä suuremmassa määrin uuden lain voimaantulon lykkäämisestä.
7. Epätietoisuus hengityslaitteen varassa elävien henkilöiden palveluiden järjestämisestä jatkuisi.
8. Soveltamisalan muut nyt käsittelyssä olevan hallituksen esityksen mukaiset tarkennukset edistävät lain säilymistä erityslakina. Esityksessä ehdotetaan, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuttaisi laissa tarkoitettuun asiakkaan edun

arviointiin. Lisäksi esityksellä selkeytettäisiin sitä olemassa olevaa lähtökohtaa, että palvelujen saatavuuden ei tulisi olla ohjaava tekijä arvioitaessa, minkä lain mukaisia palveluita henkilölle myönnetään. Tarkoituksena on varmistaa asiakkaiden tarkoituksenmukainen ohjautuminen eri lainsäädännön mukaisiin palveluihin palvelutarpeen arvioinnin perusteella.

9. PeV:in lausunnon (PeVL 44/2024 vp) tarkentamisvaatimus koski 2 §:n 3 momenttia. Valtiosääntöasiantuntijat ovat sosiaali- ja terveysvaliokunnassa arvioineet nimenomaan 2 §:n 3 momentin elämänvaiheita koskevaa säännöstä ja sen muotoilua. Ainakin osa valtiosääntöasiantuntijoista (Salminen, Rautiainen) totesi, että 3 momentin poistaminen on helpoin tapa ratkaista asia.

”7. Kuten olen todennut, yksinkertaisin tapa väistää kyseisen lakiehdotuksen 2.3 §:n ongelmat olisi poistaa se kokonaan.” (Salminen)

”14. … mielestäni valiokunnan tulisi pyytää perustuslakivaliokunnalta lausuntoa, jos se aikoo ehdottaa lain säätämistä ministeriön II luonnoksessa tarkoitetulla tavalla tarkistettuna.” (Salminen)

”Koska vammaispalvelulain 2.3 §:n sisältämät perustuslakiongelmat liittyvät keskeisesti sellaisiin kysymyksiin, jotka tulisi ratkoa eduskuntakäsittelyn sijaan osana asianmukaista ministeriötasolla tapahtuvaa perusvalmistelua, selkeintä olisi, että sosiaali- ja terveysvaliokunta hyväksyisi tässä kohtaa käsittelyssään olevan hallituksen esityksen muutoin, mutta poistaisi siitä kokonaan perustuslain näkökulmasta ongelmallisen hallituksen esittämän 2.3 §:n. Hallituksen esitys vammaispalvelulain soveltamisalan täsmentämiseksi on mahdollista saattaa voimaan ilman esitettyä 2.3 §:ää, sillä 2 §:n muihin momentteihin sisältyy soveltamisalan määrittelemiseksi riittävät säännökset.” (Rautiainen)

10. Toisaalta 2 §:n 3 momentin poiston taloudellisiin vaikutuksiin liittyy epävarmuutta. Eduskunnassa tulisi talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä yhteen sovittaa tehtävä lainsäädäntömuutos hyvinvointialueiden rahoituksen kanssa. Jotta alueet kykenevät toimeenpanemaan lakisääteiset velvoitteensa, niille tulee kohdentaa riittävä rahoitus. Hyvinvointialueiden lakisääteisiä velvoitteita muutettaessa vaikutus on otettava huomioon myös määrärahatasossa. Lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin poistamisen lopullinen vaikutus selviää vasta toimeenpanossa (soveltaminen ja muutoksenhaku). Toisaalta soveltamisalasäännöksen 1 momentti rajaa itsessään lain toimeenpanoa erityislakina. Myös palvelujen maksuttomuuden ja asiakkaan edun suhdetta koskeva esitetty sääntely hillitsee osaltaan kustannuspainetta.

11. Näyttäisi siltä, ettei olisi saatavissa hyötyä siitä, että esityksen käsittelyä jatkettaisiin nimenomaan uuden jo vahvistetun vammaispalvelulain (675/2023) voimaantulon lykkäämisellä. Eduskuntakäsittelyssä todetut reunaehdot (mm. valtiosääntöasiantuntijoiden kanta) elämänvaiheisiin liittyvien tarkennusten täsmällisyydelle ja tarkkarajaisuudelle sekä samanaikaisesti yhdenvertaisuuden

varmistamiselle, on äärimmäisen vaikeaa saada nopeassa aikataulussa asianmukaisen säännöksen muotoon.

12. STM tulee ohjeistamaan 1.1.2025 voimaantulevan vammaispalvelulain toimeenpanoa. Uuden lain soveltamista tuetaan koulutuksilla ja sähköisellä Vammaispalvelujen käsikirja –verkko-oppaalla sekä Verkostoituvat vammaispalvelut –tilaisuuksissa, jotka tavoittavat sidosryhmiä laajasti. Päivitettävässä vammaispalvelujen käsikirjassa käsitellään uuden lain toimeenpanoa ml. soveltamisalan ohjaus sekä palvelutarpeen arvioinnin ohjaus (esim. elämänvaiheen tarkastelu osana palvelutarpeen arviointia).
13. STM seuraa 1.1.2025 voimaantulevan vammaispalvelulain vaikutuksia ja ryhtyy tarvittaessa toimiin lainsäädännön täsmentämiseksi tai muuttamiseksi normaalin lainvalmisteluprosessin mukaisesti.